

NAGY FERENC*

A jogállami büntetőjogról és a fejlődési irányairól**

I. Észrevételek a jogállamról és a jogállami büntetőjogról

Az államra vonatkozó kiinduló Alaptörvényi rendelkezés értelmében „Magyarország független és demokratikus jogállam” [Alapvetés B) cikk (1) bek.]. Az Alaptörvény szerinti államfilozófia úgy írható le, hogy a magyar állam működése a hatalom megosztásának elvén alapszik [Alapvetés C) cikk (1) bek.] és a „kormány a végrehajtó hatalom általános szerve, amelynek feladat-és hatásköre kiterjed mindarra, amit az Alaptörvény vagy jogszabály kifejezetten nem utal más szerv feladat-és hatáskörébe.” Vagyis ezen szabály erős és cselekvőképes kormányról szól, amely „jóval kevesebb fékkel és ellensúllyal rendelkezik.”¹ Persze látni kell azt is, hogy már hosszabb ideje – nem csupán hazánkban – az államfejlődés egyik tartós jellemzője a végrehajtó hatalom, a közigazgatás súlyának a növekedése, feladatainak a szaporodása mind a jogalkotásban, mind a jogalkalmazásban.²

A jogállami büntetőjog eszméje szükségszerűen összekapcsolódik magának a jogállamnak az eszméjével. Ennek teoretikus alátámasztása/megindokolása a klasszikus német filozófia, különösen *Immanuel Kant* jogállami modelljére épül. „Az állam (civitas) emberek sokaságának egyesülése jogi törvények alatt”. Az „állam törvényhozásra egyesült tagjai: *állampolgárok* (civis), lényegüktől (mint olyantól) elválaszthatatlan attribútumaik a törvényes *szabadság*, hogy csak olyan törvénynek engedelmeskedjenek, amelyhez hozzájárulásukat adták; a polgári *egyenlőség*, [...] harmadszor, a polgári *önállóság*...”³ Tehát Kant szerint a szabadság és az egyenlőség megvalósítása a társadalom minden tagjának mint embernek szabadságában, mint alattvalónak egyenlőségében és mint polgárnak a függetlenségében áll. Ezt a törvényhozó tevékenységben való részvétellel biztosítja: a törvényhozó hatalmat gyakorló képviseleti szerv útján maga a nép szab

* professzor emeritus, SZTE

** „A kutatást az EFOP-3.6.2-16-2017-00007 azonosító számú, Az intelligens, fenntartható és inkluzív társadalom fejlesztésének aspektusai: társadalmi, technológiai, innovációs hálózatok a foglalkoztatásban és a digitális gazdaságban című projekt támogatta. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap és Magyarország költségvetése társfinanszírozásában valósul meg.”

¹ Vö. KUKORELLI ISTVÁN: *Az új Alaptörvény államfilozófiája*. In: Fejes Zsuzsanna – Török Bernát (szerk.): *Suum Cuique. Ünnepi tanulmányok Paczoly Péter 60. születésnapja tiszteletére*. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2016. 105. p.

² Vö. KUKORELLI 2016, 106. p.

³ KANT, IMMANUEL: *Az erkölcsök metafizikája*. (Ford. Berényi Gábor), Gondolat. Budapest, 1991. 417–418. pp.

kereteket a saját szabadságának. Ez a magyarázata a törvényhozás elsőbbségének a jogállamban a végrehajtó hatalommal és a független bírósággal szemben.⁴

Kantot követően sikeres szintézis jött létre a jogállamiságon belül az igazságosság és a jogbiztonság követelményei között, amennyiben az állami tevékenység joghoz kötöttségének formai elvét, a jogbiztonságot (büntetőjogi megnyilvánulásaként az anyagi jogi legalitás, a törvényesség elvét) alárendelte a jogállamiság materiális, anyagi vetületének, azaz mindenekelőtt az igazságosság követelményének.

Az is rögzíthető, hogy a jog uralmára épülő *jogállam* egyértelműen és egységes fogásként sehol sem definiált fogalom, azaz jelenleg is több értelemben használatos.⁵ Materiális tekintetben a *jogállamiság elve* a büntetőjog nézőpontjából azt juttatja kifejezésre, hogy a büntetőjogot *tartalmilag* hogyan kell úgy kialakítani, miszerint az a modern igazságos állam ideálképeinek lehetőleg messzemenően megfeleljen. E tekintetben előtérben áll az *emberi méltóság tisztelete*, mint az Alaptörvénybe foglalt egész értékrend egyik alapnormája. Ebből következik az általános cselekvési *szabadság biztosítása*. Ez a büntetőjogot az olyan beavatkozásokra korlátozza, amelyek az emberek közösségi együttélésének biztosításához nélkülözhetetlenek.

Az emberi méltóságból következik továbbá a kegyetlen vagy megalázó büntetések kizárása és a fogvatartottak büntetés-végrehajtásban történő embertelen bánásmódjának a tilalma.

Ugyancsak az emberi méltóságból és az általános cselekvési szabadság alapjából is következik a *bűnösségi elv* elismerése. A materiális jogállami elv további következménye az egész kriminálpolitika *szak(mai)/tárgyi kötöttsége*. Vagyis egy magatartás büntetést-érdemlőségéről nem emóciók által meghatározott előítéletek döntenek, hanem a társadalom védelmének igazolt igényei és szükségletei. A jogállamiság materiális természetének jellemzője az *arányosság elvének* elismerése is. A jogállamiság elvének kifejeződése továbbá a *jogegyenlőség* posztulátuma, amely megköveteli minden ember egyenlő kezelését a büntetőjogban.⁶

Hazánkban a jogállamiság alapértékeit az Alkotmány/Alaptörvény rendelkezései részletezik, ugyanakkor nem töltik ki teljes egészében annak tartalmát. Ezért a jogállam fogalmának értelmezése az Alkotmánybíróság egyik fontos feladata. Az Alkotmánybíróság számos határozatában érintette a jogállamiság elvét: kimondta, hogy a formai jogállamiság magját jelentő jogbiztonság a jogállam nélkülözhetetlen eleme. A jogbiztonság az állam – s elsősorban a jogalkotó – köteletségévé teszi annak biztosítását, hogy a jog egésze, egyes részterületei és az egyes jogszabályok is világosak, egyértelműek, működésüket tekintve kiszámíthatóak és előreláthatóak legyenek a norma címzettjei számára [9/1992. (I.30.) AB hat.] A világos, érthető és megfelelően értelmezhető normatartalom a normaszöveggel szemben alkotmányos követelmény. A jogbiztonság – amely a jogállamiság fontos eleme – megköveteli, hogy a jogszabály szövege értelmes

⁴ Vö. *Jogállam címszó*. In: Lamm Vanda – Peschka Vilmos (főszerk.): *Jogi Lexikon*. KJK-KERSZÖV. Budapest, 1999. 293–294. pp.

⁵ Vö. FEJES ZSUZSANNA: *Az állam „jóságának” eszmétörténeti jelentésváltozásai az államfejlődésben*. In: Fejes Zsuzsanna – Török Bernát (szerk.): *Suum Cuique. Ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére*. Pólay Elemér Alapítvány. Szeged, 2016. 287. p.

⁶ Vö. JESCHECK, HANS-HEINRICH – WEIGEND, THOMAS: *Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil*. 5. Aufl. Duncker & Humblot. Berlin, 1996. 26–27. pp.

és világos legyen, a jogalkalmazás során felismerhető normatartalmat hordozzon [26/1992. (IV. 30.) AB hat.].

A honi Alkotmánybíróság határozataiban tehát egyértelműen a jogállamiság formális eleme, a jogbiztonság elsődlegessége mellett foglal állást: „A mindig részleges és szubjektív igazságosságnál a tárgyi és formális elvekre támaszkodó jogbiztonság előbbre való.” [11/1992. (III. 5.) AB hat.] Ez a megközelítés egy semleges jogállamiság-koncepciót eredményez(ett). A jogállamiság voltaképpen a jogrendszer egészének valami-féle ernyő-szabályává vált és a magyar alkotmányos berendezkedés filozófiai keretét jelentette és jelenti.⁷ Az is megállapítható, hogy az Alkotmánybíróság az Alaptörvény hatályba lépése óta kisebb intenzitással hivatkozik a jogállamiságra, különösen a jogbiztonságra. Ennek oka elsősorban a testület hatásköreinek átalakulásában keresendő.⁸

Az Alkotmánybíróság 11/1992. (III. 5.), továbbá 42/1993. (VI. 30.) AB határozatában, illetve Szabó András több publikációjában az *alkotmányos büntetőjog* kifejezés szerepel, amely szerint a büntetőjognak az alkotmányból kell kiindulnia, ehhez kell igazodnia, mivel az alapnorma alapvető etikai értékeket hordoz és fogalmaz meg. A büntetőjog mint értékszemponthoz vezető rendszer érték-meghatározottsága elsősorban az alkotmányos értékekkel való egybeesést jelenti, illetve kell, hogy jelentse. A büntetőjog azáltal vált érték-hordozóvá, hogy szabályainak kiindulópontjává az egyéni és kollektív szabadságot biztosító közjogi-alkotmányos rendszer vált.⁹

Azonban nem csupán a büntetőjog tekintendő közjogi-alkotmányos rendszerhez kötött jogágnak, hiszen az alkotmány rendelkezéseinek a jogrendszer egészére nézve kötelező erejük van. Vagyis alkotmányellenes szabály nem lehet a jogrendszer része, legyen szó bármely jogág normáiról. Továbbá valószínűleg az alkotmányos büntetőjog terminológia használata is hozzájárult ahhoz, hogy hazánkban az alkotmányjogi és a büntetőjogi kérdéseket – az előbb vázolt összefüggésük mellett is – nem választják szét kellően a felvetődött problémák elemzése során. Az alkotmányjognak és a büntetőjognak ugyanis a maga saját rendszerében gondolkodva kell a kodifikációs és a jogértelmezési kérdéseket megoldania. A büntetőjogi felelősség anyagi és eljárásjogi feltételeinek rendszerbe foglalása és működtetése nem alkotmányjogi kérdés, ezért helyes lenne az alkotmányjogi és a más jogágak belső rendszerét érintő problémákat külön tartani.¹⁰

Ezzel összefüggésben részünkről az jegyezhető meg, hogy a büntetőjog tekintetében is a kiindulópontot és egyúttal az áthághatatlan korlátot az alkotmány, az alkotmányban rögzített alapvető emberi jogok és jogelvek jelentik. A büntetőjog azonban nem pusztán alkalmazott alkotmányjog, hanem önálló felelősségi és szankciórendszerrel rendelkező jogterület is, amely az alkotmányban foglalt alapjogok lényegi korlátjaként is felfogható.

Az elmúlt időszak felgyorsult eseményei, a globális és lokális kihívások egyre gyakrabban szembeállítják az állam gyors és hatékony intézkedéseit a jogállamiság vívmányaival. Ezen kihívások sorából kiemelendő a globalizálódó világ biztonsági kihívásaira

⁷ CHRONOWSKI NÓRA: *A jogállamiság még mindig program...* In: Chronowski Nóra et al. (szerk.): *A szabadságszerető embernek*. Liber Amicorum István Kukorelli. Gondolat Kiadó. Budapest, 2017. 39. p.

⁸ CHRONOWSKI 2017, 39. p.

⁹ SZABÓ ANDRÁS: *A büntetőjog reformja*. G & G. Budapest, 1992.; SZABÓ ANDRÁS: *Igazságosan vagy okosan*. Akadémiai Kiadó. Budapest, 1993.; SZABÓ ANDRÁS: *Alkotmány és büntetőjog*. Jogtudományi Közöny 1999/4.

¹⁰ WIENER A. IMRE: *Alkotmány és büntetőjog*. Állam-és Jogtudomány 1995/1-2. sz.; WIENER A. IMRE (szerk. és társzerző): *Büntetőjog Általános Rész*. KJK KERSZÖV. Budapest, 2003.

adandó válaszok, amelyek révén a polgárok hatékony és gyors állami intézkedéseket várnak el a kormányzattól. Az állam pedig éppen a hatékonyságra hivatkozással gyorsan és akadálymentesen törekszik intézkedéseinek megvalósítására, és ezek a folyamatok a jogállam formális és materiális követelményeire egyaránt nagy veszélyt jelentenek.¹¹ Márpedig a jogállamiság, a jogállami elvek és követelmények tiszteletben tartása nélkül az alapjogok, a garanciális szabályok és a demokrácia védelme sem valósulhat meg.

A jogállam ezen értelmezésében a büntetőjog szolgálatot teljesít: az állami büntetőhatalom behatárolásának eszköze. Ebből következik az ún. jogállami büntetőjogi felfogás, amely a büntetőjog behatárolását célozza úgy, hogy az egyes személynek az állammal szembeni individuális jogait védelmezi. A szabadság és a jogok védelmének gondolata a jogi gátja a büntető-ökonómiai és a kriminálpolitikai céloknak. Ugyanis a kriminálpolitikai – következmény vezérelte – célkitűzések a jogállami behatároló büntetőjogtól idegenek.

II. A (jogállami) büntetőjog fejlődési irányairól

A büntetőjog fejlődési irányainak megítélésénél, tehát a lezárt vagy akár kezdődő, illetve folytatódó trendeknél a téves, a hibás megítélés veszélye a büntetőjog történetisége miatt is különösen nagy és óvatosság indokolt. A trendeknek két fő iránya nevezhető meg: az egyik inkább a büntetőjog feladataival, működésével, funkciójával kapcsolatos. A másik irány/aspektus jobbra a büntetőjog eszközeire, eszköztárára vonatkozik.

I. A büntetőjog feladatai és működése körében Franz v. Liszt a marburgi programjában, az 1882. évi híres előadásában és művében a büntetőjog-tudomány egészének („die gesamte Strafrechtswissenschaft”) koncepcióját vetette fel. Eszerint a büntetőjog tudományának ki kell bővülnie a bűncselekmény, a büntetett, a büntetés empirikus összefüggéseivel, és így ennek kell lennie a célszerű kriminálpolitika alapjának. Megítélése szerint csak a nevezett empirikus „diszciplínának a büntetőjog tudományával való együttműködése révén adott a bűnözés elleni sikeres harc lehetősége.”¹²

A bűnügyi diszciplínák együttműködésében Liszt ekkor a kriminálpolitikának kiemelkedő helyet és rangot biztosított. Később más helyütt, nevezetesen „A szociológiai és antropológiai kutatásoknak a büntetőjog alapfogalmaira gyakorolt hatásáról” c. 1893. évben először közzétett tanulmányában már határt szabott. Nézete szerint „a büntető törvénykönyv a büntetett magna chartája” („das Strafgesetzbuch die magna charta des Verbrechers”).¹³

Ennek megfelelően a büntető törvény elsősorban nem a jogrendet, nem a teljes közösséget védi, hanem az ez ellen ellenszegülő egyes személyt. A büntető törvénykönyv paragrafusokba foglalja számára a jogot, hogy csak a törvényi előfeltételek és csak a

¹¹ FEJES 2016, 287. p.

¹² LISZT, VON FRANZ: *Der Zweckgedanke im Strafrecht (1882/83)*. Nomos. Baden-Baden, 2002. 54. p.

¹³ LISZT, VON FRANZ: *Ueber den Einfluss der soziologischen und anthropologischen Forschungen auf die Grundbegriffe des Strafrechts*. In: Liszt v. Franz: *Strafrechtliche Aufsätze und Vorträge*. Zweiter Band. J. Guttentag. Berlin, 1905. 80. p.

törvényi határokon belül büntetendő. A kettős elv: nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege – az állampolgár védőbástyája az állami erőhatalommal szemben, a többség kíméletlen hatalmával szemben: a „Leviathan”-nal, vagyis a félelmet keltő, hatalmas állammal szemben. Liszt hosszú idő óta a büntetőjogot mint az államnak jogilag behatárolt büntető hatalmát jelöli/jelölte. Így fogalmaz(ott): „én most is azt mondhatom: a büntetőjog a kriminálpolitika áthághatatlan korlátja” („das Strafrecht ist die unübersteigbare Schranke der Kriminalpolitik”). „És így kell maradnia.”¹⁴

Liszt idézett kijelentése máig ható: vagyis jelenleg is aktuális és ma sincs kisebb jelentősége, mint a liszti időszakban: egyrészt a hatékony bűncselekmény-kontroll, a preventív bűnüldözés, másrészt a liberális-jogállami szabadságvédelem közötti feszültség problematikájának. Továbbá a kriminálpolitikai szándék és a büntetőbírói akarat a (büntető)törvényben találja meg a határait. A törvény az érintettek számára nem csupán az elítélés(ük) alapja, hanem az állami túlhatalomtól való védelem, az egyenlő mérce és kontroll garanciája is.

Az is kiemelendő azonban, hogy manapság a büntetőjog nem elsősorban a kriminálpolitika korlátja, hanem inkább a meghosszabbított karja, lényegében szinte a kriminálpolitika eszköze.¹⁵ Ezt a folyamatot előkészíti és elősegíti a büntetőjog, a büntetési célok funkcionális felfogása egy olyan klímába ágyazódva, amelyben a büntetőjogi eszközök következményeinek figyelembe vétele, a prevenciója és a hasznossága a büntetőjog igazolásának központi ismérvei lettek. Mindezek nyomán a kriminálpolitikának a büntetőjogba való átnyúlása és beavatkozása közel került.¹⁶ Ez az átnyúlás és beavatkozás többféleképp realizálódhat, illetve realizálódik, mint például: a veszélyek elleni küzdelemre (is) kialakítani igyekvő büntetőjog, a *veszélyeztetési deliktumok* megjelenése és térnyerése.

A veszély a jogállami büntetőjog számára kockázatos, mondhatni veszélyes kategória. Ezért úgy gondolom, hogy ennek oka – kissé egyszerűsítve fogalmazva – az, hogy a veszélyre épülő ilyen rendszer már nem lenne nevezhető jogállami büntetőjogi szisztémának, hanem az elkövető veszélyességét megelőzni, illetve elhárítani igyekvő rendőri, biztonsági „büntetőjognak”, a lényeges, jogállami garanciális elemektől megfosztott, de legalábbis „lecsupaszított”, akár határozatlan tartamú biztonsági intézkedésekkel egyetemben. Azonban ismeretesen alapvető követelmény a demokratikus jogállamban az, hogy a büntetőjogi beavatkozás az alapvető jogállami büntetőjogi alapelvek, így – egyebek mellett – tettfelelősség, a szükségesség és arányosság elve alapján valósuljon meg.

Megítélésem szerint büntetőjogilag különbség tehető/teendő az elkövető által teremtett veszély és az elkövető személyi veszélyessége között. Az első veszély kategória valamely büntetendő cselekmény megvalósulásának a kockázata; ez az ún. cselekmény-, vagy tett-veszélyesség, a szélesedő körben elterjedő veszélyeztetési deliktumokkal. A másik veszély kategóriát a potenciális elkövetőben rejlő kriminális szándék határozza meg, ez a személyi vagy elkövetői veszélyesség, amely azonban a jogállami büntetőjogban a felelősségrevonás alapjaként önmagában elfogadhatatlan. A korábbi és a hatályos Btk. (80. §) tartalmazta/tartalmazza viszont a büntetés kiszabásának elvi szabályait,

¹⁴ LISZT 1905, 80. p.; Vö. NAGY FERENC: *Régi és új tendenciák a büntetőjogban és a büntetőjogtudományban*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2013. 122–123. pp.

¹⁵ HASSEMER, WINFRIED – NEUMANN, ULFRID: *Vor §1*. In: Kindhäuser Urs et al. (Hrsg.): *Strafgesetzbuch Band 1. Nomos Kommentar*, 3. Aufl. Nomos, Baden-Baden, 2010. 156. p.

¹⁶ HASSEMER – NEUMANN 2010, 157. p.

közöttük az *elkövető társadalomra veszélyességét* is. Ennek értelmében a bűnelkövető nem általában, hanem a bűncselekmény elkövetése folytán veszélyes a társadalomra. Ezen elkövetői veszélyesség mértékére a megnyugtatóbb és a határozottabb következtetést is az elkövetett bűncselekményből, annak jellegéből, jellemzőiből lehet levonni. E büntetékiszabási kategória vizsgálata mindenekelőtt az egyéni (speciális) megelőzés céljának szempontjából jelentős.

Az első veszély – tett – a *büntetendőség*, a második az elkövetői *büntethetőség kiterjesztésével* hozható összefüggésbe. Megjegyezhető, hogy a kiterjesztés kifejezés német megfelelője a „Vorverlagerung,” amely fogalom büntetőjogi kontextusban különösen népszerű a németeknél, jóllehet nem eredeti büntetőjog-dogmatikai kategória. E megnevezéssel az a jelenség/módszer illethető, amikor a jogalkotó új büntetőjogi norma alkotása vagy jogszabály-értelmezés útján ún. klasszikus bűncselekmények elkövetésének virtuális idősíkján előre helyezi, kiterjeszti a büntetendőséget és ezzel egyúttal/egyben távolabb hozza azt a tényleges, materiális sérelem/eredmény okozásától.

Megkülönböztetendő a büntetendőség tágabb (horizontális és vertikális síkon egyaránt történő) és szűkebb (vagy csak horizontális vagy kizárólag vertikális) értelemben felfogható kiterjesztése. A büntetendőséget megalapozó kiterjesztés tényállás-értelmezéssel és új tényállás-alkotással is megvalósulhat.¹⁷

2. A büntetőjog fejlődésének másik iránya, aspektusa a *büntetőjog eszközeivel/eszköztárával kapcsolatos*. Azon utak és megoldások egyike ez, amelyek révén a működő/funkcionális büntetőjog ténylegesen megvalósulhat. E tekintetben a jogállami büntetőjog hagyományai által létesített/alkotott azon akadályok, gátak elhárításáról, megszüntetéséről vagy legalábbis kisebbsítéséről van szó, amelyek a kriminálpolitikai célkövetést akadályozhatják. Ezen büntetőjogi fejlődési aspektusra vonatkozóan példaként emelhető ki a bűncselekmény áldozata/sértettje érdekeinek fokozottabb figyelembe vétele, a jóvátétel gondolatának, a resztoratív szempontoknak az előtérbe kerülése.

Ambivalensnek tekinthető az a fejlődési irány is, amely a (kár)jóvátételnek a büntető anyagi jogban betöltött szerepét, helyét, illetve büntetőjogi szankciókénti kialakítását illeti. Ez utóbbival kapcsolatban üdvözlendő, ha a jóvátétel büntetőjogi szankciójaként hozzájárul(hat) a szabadságelvonó büntetések csökkentéséhez.

Megítélésem szerint az ősi eredetű jóvátételi alapgondolat egyértelműen helyeselhető, nevezetesen az, hogy az elkövető az általa a sértettnek okozott sérelmet/kárt/hátrányt a törvényi keretek alapján a sértett által elfogadott módon és mértékben jóváteszi. Ennek jogalkotói és jogtechnikai kivitelezési módozatai igen eltérőek lehetnek. Ezek sorából – véleményem szerint – nem emelhető ki olyan változat, amely egyedül és kizárólagosan „üdvöztető” lenne/lehetne. Azonban az mindenképp leszögezhető, hogy a határozottan támogandó különböző jóvátételi megoldások egyrészt nem veszély nélküli eszközök, így csak megfelelő garanciák mellett alkalmazhatóak. Másrészt nem általános gyógyírt jelenítenek a problémákra és csak korlátok figyelembevétele mellett jöhet szóba az alkalmazásuk. Mindezek fényében és ismeretében is viszont a hazai (büntető) gyakorlatban a jóváté-

¹⁷ Ezen variációkra hazai büntetőjogunkból felhozott példákat lásd NAGY FERENC: *Az állami büntetőhatalom korlátozása ellen ható tendenciák a büntetőjogban*. Állam és Jogtudomány 2018/1. 84–85. pp.

tel jogintézményét a jövőben hatékonyabban ki lehetne használni és bátrabban lehetne igénybe venni mind a büntető eljárási, mind az anyagi büntetőjog területén.¹⁸

III. A szimbolikus büntetőjogról

Szakirodalmunkban szinte még újdonságként hat a hazánkban elsőként az általam nevesített *szimbolikus büntetőjog* problémaköre, amelyet speciális fejlődési irányként külön kívánok tárgyalni. A szimbolikus büntetőjog toposzával az ún. modern büntetőjogi rendszer típusa írható le, amely – egyebek mellett – azzal jellemezhető, hogy egyrészt a büntetőjog hatókörének kiterjesztése valósul meg, másrészt a büntetőjog által elérhető magatartás-irányító hatás és eredmény túlértékelése következik be. A két faktor együtthatása jelentős deficithez vezet a tényleges jogtárgyvédelem tekintetében, anélkül, hogy a jogalkotó ezt a védelmi/végrehajtási deficitet tudomásul venné.¹⁹ Vagyis a törvényhozó a valódi problémát meg sem próbálja orvosolni, a problémakezelés kimerül az eskalálódó punitivitás és szigor kíséretében a szimbolikus jellegű büntetőjogi szankció(k) előírásában. A törvényhozó ezáltal demonstrálja és kommunikálja a döntési és cselekvési képességét a tényleges jogtárgyvédelem tulajdonképpeni feladatának elmulasztása ellenére.²⁰

A német szakirodalomban a büntető törvények szimbolikus funkciója, a szimbolikus büntetőjogi aktus megnevezés már 1980-ban említést és kiemelést kap,²¹ majd ezen koncepció fundamentális megalapozása és továbbvitele összekapcsolódik Hassemer nevével/munkáival.²²

A Neumann és Schroth szerzőpáros már a fentebb hivatkozott munkájukban a büntető törvények szimbolikus funkcióját emelte ki. Eszerint a szimbolikus aktus annak jele, hogy az állam valami olyat tesz, ami hozzájárul(hat) a felingerelt/felbosszantott lakosság megnyugtatásához és a jogrendbe vetett bizalom helyreállításához. Az egyértelműen szimbolikus jelentőségre utalnak a szerzők a náci-gyilkosságok elévüléséről szóló 1979. évi nyugatnémet vita kapcsán. Ebben a vitában valójában nem a speciál- vagy generálpreventív célkitűzésről volt szó és nem is a megtorlásról, az elévülés megszüntetését ellenző véleményekkel szemben. A döntő sokkal inkább az, hogy az elévülés megszüntetését a nemzeti szocialista időszak büntetteitől való távolságtartásként, ezen tettek morális elítélésének megújításaként értelmezzék. Tehát szimbolikus aktusról volt szó és nem tényleges kriminálpolitikai intézkedésről. Azonban, hogy mily kevésbé állt előtérben a büntető törvényhozás instrumentális/célszerű funkciója, azt jól mutatja ez a törvénytervezet, amely az elévülés megszüntetését a náci gyilkossági büntetésekre korlátozta.²³

¹⁸ Vö. BÁRD PETRA: *Helyreállító igazságszolgáltatás*. In: Borbíró Andrea (főszerk.): *Kriminológia*. Wolters Kluwer. Budapest, 2016. 945–946. pp.

¹⁹ NAGY 2013, 129. p.

²⁰ RADTKE, HENNING: *Vor §§ 38. ff. Symbolisches Strafrecht*. In: Joecks, Wolfgang – Miebach, Klaus (Hrsg.): *Münchener Kommentar zum Strafgesetzbuch*. Band I. C. H. Beck. München, 2003. 1466–1468. pp.

²¹ NEUMANN, ULRICH – SCHROTH, ULRICH: *Neuere Theorien von Kriminalität und Strafe*. Wissenschaftliche Buchgesellschaft. Darmstadt, 1980. 114–115. pp.

²² Vö. SCHROEDER FRIEDRICH-CHRISTIAN: *Symbolisches Strafrecht – symbolische Straftaten*. In: Neumann, Ulfrid et al. (Hrsg.): *Festschrift für Winfried Hassemer*. C.F. Müller. Heidelberg. 2010. 617. p.

²³ NEUMANN – SCHROTH 1980, 114–115. pp.

Az 1980 óta eltelt időszakban is mind határozottabban testet öltő jelenségnek, illetve veszélynek tekinthető a hagyományos dogmatika eróziója, s a *szimbolikus*, pusztán demonstratív, kirakat-célokat szolgáló *büntetőjog* térnyerése.²⁴ Ezt közel három évtizeddel ezelőtt Hassemer német professzor úgy fogalmazta meg, hogy a büntető normák és a büntetéssel fenyegetések komoly kétségek mellett csak úgy kaphatnak értelmet, hogy a büntetőjogi rendszer a jelenlétét és a reakciókészségét dokumentálja, ezáltal pedig csupán a hatékonyság és a társadalomvédelem látszatát közvetíti, és ennek folytán a nyilvánosságot becsapja. Így a büntetőjog a feladatát már nem tudja teljesíteni, mert nem szavazható.²⁵

Jescheck professzor szerint az olyan büntető rendelkezések megalkotása és fenntartása esetében, amelyek a lakosság, a nép jogtudatában semmi támogató jellegű rezonanciára, egyetértésre nem találhatnak, az ilyen esetben/ esetekben és összefüggésben is „szimbolikus törvényhozásról” lehet beszélni.²⁶

Az újabb törvényhozásnak is gyakran felróják, miszerint a büntetéssel fenyegetések a megoldandó problémákra csupán szimbolikusán reagálnak, anélkül azonban, hogy ezáltal a biztonságot garantálnák. Az (el)ismert kriminálpolitikai elvekkel összefüggésben tehát azt kell vizsgálni és megítélni, vajon legitim cél lehet-e a biztonság védelmére gondolt (kriminál)politika esetében a büntetőjognak mint szimbolikus normaerősítésnek a felhasználása/alkalmazása, ha a büntetőjogi normák ténylegesen biztonságot nem nyújtanak, mivel ezeket ritkán, vagy egyáltalán nem alkalmazzák. Valójában persze a jogalkotó mindig több életterületet ragad meg/fog át büntetőjogilag és ennek megfelelően új jogi tárgyakat alkot. Ha azonban a büntetőjog egyáltalán büntetőjog akar maradni, úgy arról nem mondhat le, hogy a fundamentális értékeket, érdekeket, azaz a jogi tárgyakat büntetőjogilag védetté ne nyilvánítsa, mindezt akkor is, ha a büntetőjogi norma alig érvényesíthető. Ez valójában szimbolikus funkció.²⁷

A szimbolikus büntetőjog általában erősen absztrahált jogtárgyakkal dolgozik, amelyeknek konkrét célszerű és tényleges védelme alig realizálható. A jogtárgycsorbitásoknak nem több és nem jobb védelméről van szó, hanem a társadalomban meglévő szubjektív bizonytalanság védelméről.

A szimbolikus törvények kevésbé törekednek az egyébként is nehezen végrehajtható jogi tételek közvetlen érvényesítésére, hanem etekintetben a jog funkciója az uralmi legitimáció és a közvetett magatartás-irányítás. Ezen az úton végül is sajátos realitás alakul ki, azaz az irracionális ismét a racionális.²⁸

A büntetőjog szimbolikus üzenetei és az ilyen jellegű híradások abból is profitálnak, hogy a lakosság többnyire nem, illetve nem sokat tud a ténylegesen ismertté vált bűnelkövetések nagyságrendjéről, a bűnesetek összetételéről, arányáról, az elítélésekről, a szankciókról, a látens bűnelkövetésről. A hivatalos, az „uralkodó” idevonatkozó ismeret

²⁴ NAGY 2013, 128–129. pp.; TÓTH MIHÁLY: *Adalékok a büntetőjogi dogmatika válságához*. In: Karsai Krisztina et al. (szerk.): Nagy Ferenc Ünnepi Kötet. Acta Jur. et Pol. Tomus LXXXI. Szeged, 2018. 945–954. pp.

²⁵ HASSEMER, WINFRIED: *Einführung in die Grundlagen des Strafrechts*. 2. Aufl. C.H. Beck. München, 1990. 71–72. pp.

²⁶ JESCHECK, HANS-HEINRICH – WEIGEND, THOMAS: *Lehrbuch des Strafrechts Allgemeiner Teil*. 5. Aufl. Duncker & Humblot. Berlin, 1996. 52. p.

²⁷ KREUZER, ARTHUR: *Kriminalpolitische Kurskorrekturen durch die neue Bundesregierung?* Neue Kriminalpolitik (NK) 2018/2. 146. p.

²⁸ KUBINK, MICHAEL: *Strafen und ihre Alternativen im zeitlichen Wandel*. Duncker & Humblot. Berlin, 2002. 647–648. pp.

legfeljebb a rendelkezésre bocsátott, szűkkörű, kétes megbízhatóságú állami statisztikából meríthető. Vagyis a tudatosan félrevezetett kriminalitási és szankció-ismeretek preventív hatását lehet feltételezni.²⁹

Egy másik vélemény értelmében a szimbolikus büntetőjog lényegét érintő fontos tényező az, hogy a politika a büntetőjogot a bűncselekmények elleni küzdelem olcsó, ugyanakkor szimbólumban gazdag eszköztárát fedezte fel. A büntetőjogi rendelkezések, intézkedések révén a politika az aktivitás benyomását közvetítheti, anélkül, hogy nyilvánvalóvá válna, miszerint a jogtárgyvédelem, a biztonság hatékony módszereit, illetve a valós problémamegoldást nem, vagy nemigen ismeri.³⁰ A szimbolikus büntetőjog esetében tehát a társadalmi problémákkal szembeni jelképes és látszatzmegoldási minták, modellek alkotására /teremtésére lehet és kell gondolni.³¹

A büntetőjog ezen *szimbolikus funkcióját* a legújabb hazai szakirodalomban *Gönczöl Katalin* a büntető populizmussal hozza összefüggésbe. Szerinte büntető populizmusról akkor beszélhetünk, „ha az uralkodó politikai elit a közvélemény nyomására hivatkozva a bonyolult társadalmi jelenségekre [...] folyamatosan leegyszerűsítő, látványos és gyors sikereket ígérő módon reagál. Ez az elit a súlyos társadalmi konfliktusok enyhítésének érdemi kezelése helyett hatalomtechnikai megoldásként, szavazatszerzési célból nyúl a társadalmi kontroll kiterjesztéséhez.”³²

Véleményem szerint a szimbolikus büntetőjog és a büntető populizmus közé nem feltétlenül tehető egyenlőségjel, nem tekinthetők teljesen azonosnak. Azonban a két fogalom/jelenség viszonyában nagyon szoros az összefüggés: a szimbolikus büntetőjog szolgáltat(hat)ja a formai keretet, a büntető populizmus pedig a formai kereten belül a tartalmi magyarázatot ad(hat)ja az érdemi problémakezelés elmaradására vonatkozóan. Másként kifejezve, lényegében ugyanazon társadalmi jelenség kétirányú, azaz más nézőpontból történő megközelítéséről van szó. A büntető populizmus a társadalmi reakciók, a társadalmi problémák oldaláról közelít, míg a szimbolikus büntetőjog a populizmus ezen ontológiai jelenségét kívánja büntetőjogi rendszerbe illeszteni, azaz normatív leképezni, az ontológiai/kriminológiai tartalom indokát legitimmé, akceptálhatóvá tenni.

Az ontológiai és a normatív oldal kölcsönhatásban lévő együttesének célja pedig elsősorban a társadalom, a közvélemény biztonságérzetének megnyugtatója, a közhatalom működőképessége legalábbis látszatának a dokumentálása és fenntartása.³³

A szimbolikus büntetőjog és büntető populizmus jelensége azonban nem csak negatív, kedvezőtlen megítélésű lehet, hanem bizonyos pozitív hangsúllyal, kedvező értékkel, fontosnak is minősíthető jelentőséggel szintén rendelkezik/rendelkezhet.

²⁹ KUBINK 2002, 649. p.

³⁰ HILGENDORF, ERIC: *Beobachten zur Entwicklung des deutschen Strafrechts*. In: Hilgendorf, Eric – Weitzel, Jürgen (Hrsg.): *Der Strafgedanke in seiner historischen Entwicklung*. Duncker & Humblot. Berlin, 2007. 207–208. pp.

³¹ ALBRECHT, PETER-ALEXIS: *Kriminologie. Eine Grundlegung zum Strafrecht*. 4. Aufl. C.H. Beck. München, 2010. 71. p.

³² GÖNCZÖL KATALIN: „A punitív kriminálpolitika és a büntető populizmus – egymást fedő fogalmak?” *Jogtudományi Közlöny* 2014/11. 542–543. pp.

³³ NAGY 2018, 86. p.

Ezek közé tartozik:

- a társadalmi igények, elvárások kielégítése, az ennek/ezeknek való megfelelés;
- az ország lakossága, nagyobb közössége biztonságérzetének erősítése, az ehhez való hozzájárulás.

A büntető populizmus és a növekvő, erősödő punitivitás jelenségei között ugyancsak szoros összefüggés, de jelentős átfedések is kimutathatóak. Punitivitás alatt olyan büntetőjog-barát hozzáállást, magatartást lehet érteni, amely a mind több és a mind szigorúbb büntetések követelésében találja meg a kifejeződését. A büntető tényállások emelkedő száma és a hosszú tartamú, szigorú szankciók szabályozása persze önmagában semmiképp sem javítja minden további nélkül a jogtárgy-védelmet.³⁴

A növekvő, az erősödő punitivitás trendjét lehet Magyarországon is megállapítani a törvényhozás és a joggyakorlat tekintetében egyaránt. Egy honi kriminológiai nézet szerint a punitív büntető-populizmus a kriminálpolitika érzelmileg motivált erődemonstrációja. Ezen kriminálpolitika retorikai elemének tekinthető a populizmus, mert politikai haszonszerzésre irányul. A punitivitás az állami erődemonstráció legmarkánsabb kifejeződése, amely szimbolikus üzenetet hordoz, vagyis azt, hogy az állam képes és hajlandó fellépni a bűnelkövetéssel szemben. A punitív populizmus lényege az, hogy a bűnözési félelem által keltett lakossági elvárások kielégítése döntően érzelmi-szimbolikus alapon, a rövid távú politikai racionalitás érdekeihez igazodva történik meg.³⁵

IV. A büntetőjog-tudomány helyzetéről és szerepéről

A magyar büntetőjog és büntetőjog-tudomány helyzetére és szerepére vonatkozóan először is az rögzíthető, hogy közismerten az a német dogmatika hatókörében alakult és fejlődött. A hazai büntetőjog-tudomány helyzetét és szerepét illetően tehát előbb indokolt és kíváncsú a német büntetőjog-tudományról lényegre törő kritikai áttekintést vázolni német szerzők idevonatkozó tanulmányainak segítségével.

Gropp professzor 2008-ban megjelent tanulmányában jó áttekintést ad a német büntetőjogi dogmatikáról, erősségeiről és gyengébb pontjairól. Eszerint a német büntetőjogi dogmatika erőssége egy igazi fogalmi világ (Fletcher nyomán „Begriffswelt”) megteremtése. Jellemző a tudományos elemzések mélysége és a tudományos viták intenzitása. Emellett a (büntető)jog és a filozófia szoros kapcsolata emelhető ki, amely a német büntetőjog-tudománynak jelentőséget és tekintélyt kölcsönöz. Kiemelendő az is, hogy a német egyetemi oktatók az egész munkaerejüket a kutatásnak és az oktatásnak szentelik.³⁶ Gropp kritikai értékelése szerint viszont az a virágkor, amelyen a német büntetőjogi

³⁴ HILGENDORF 2007, 205–206. pp.

³⁵ BORBÍRÓ ANDREA: *Kriminálpolitika és bűnmegelőzés a késő modernitásban*. PhD-disszertáció. Kézirat. Budapest, 2011. 37. p.; LÉVAY MIKLÓS: *A „punitivitás” fogalma, koncepciója és a fogalom változatai a kriminológiai (pönológiai) szakirodalomban*. In: Borbíró Andrea et al. (szerk.): *A büntető hatalom korlátainak megtartása: a büntetés mint végső eszköz*. Tanulmányok Gönczöl Katalin tiszteletére. ELTE. Budapest, 2014. 315–326. pp.

³⁶ GROPP, WALTER: *Deutsches Strafrechtsdenken im europäischen Kontext*. In: Karsai Krisztina (Hrsg.): *Strafrechtlicher Lebensschutz in Ungarn und in Deutschland*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2008. 9–19. pp.

dogmatika Európa-szerte és talán világviszonylatban is megtermékenyítően hatott, a csúcspontját túllépte, a zeniten már túljutott. A 20. század utolsó évtizedeinek két nagy német büntetőjogászát emeli ki, nevezetesen *Jescheck* és *Eser* professzorokat, a freiburgi Max-Planck Intézet korábbi igazgatóit, akik *Liszt* értelmében és szellemében megkísérelték a német büntetőjogi dogmatikát külföld felé is érthetővé és exportképesé tenni, és akikre a külföldi eszmék is hatottak.³⁷

A fiatalabb német büntetőjogi szakirodalomban már *hiányoznak a külföldi* jogterületek dogmatikai alakzataira, szakíróira, joggyakorlatára és filozófiai iskoláira *utalások*. Ebben a helyzetben a magyar hátterű, de amerikai *Fletcher* nem teljesen alaptalanul említi a „német szakirodalom öntudatos és öntelt provincializmusát.”³⁸

Gropp értékelésében úgy összegez, hogy a büntetőjog lényegi, alapvető kérdéseivel közelebbről összehasonlító büntetőjog-tudományként foglalkozhatunk. Egy adott ország büntetőjogi dogmatikája/tudománya csak úgy és akkor létezik igazából és fejlődik tovább, ha azt az összehasonlító büntetőjog-tudomány részterületeként érti(k) és értelmezi(k).³⁹

További újabb – *Ambos*-féle – német értékelés szerint egy nemzetközileg tapasztalt megfigyelő józan megállapítása lehet az, hogy a német büntetőjog-tudomány az utóbbi évtizedekben nemzetközileg érzékelhető jelentőségvesztést szenvedett el, gyakorlatilag minden területen. Számos államban, elsősorban a kontinentális európai országok egy részében, Dél-Amerikában és Ázsia bizonyos részeiben (így Japánban, Kínában, Koreában és Törökországban) ez a hatás és befolyás még bizonyos fokig érvényesül. Tehát ott és azokban az államokban, ahol a német pedantéria némileg demokrácia-deficitet, szinte autoriter állami berendezkedéssel és dogmatikus gondolkodásmóddal találkozhat. Ezekben az országokban is a német befolyás a német dogmatikai tanok és kategóriák egyoldalú exportjára korlátozódik. A német büntetőjog-tudomány is inkább „büntetőjogi exportban” érdekelt, tehát abban, hogy a német büntetőjogi gondolkodás külföldön elterjedjen, semmint abban, hogy a külföldi, európai, nemzetközi büntetőjogtól tanuljanak és mintegy „büntetőjogi importot” is szorgalmazzanak.

Az említett jogterületeken és befolyási övezeteken kívül külföldön és supranacionális téren is a német büntetőjogról messzemenően nem vesznek tudomást. Ez az ignorálás a német büntetőjog általános részét illetően egyértelműen vonatkozik a magas absztrakciós szintű és nivójú bűncselekmény-fogalomra és az egyes fogalmi elemekre, kategóriákra is.

A német büntetőjog-tudomány befolyásvesztésének okai között *Ambos* kiemeli a nemzeti büntetőjog látszólagos védettségét, amelyet a nemzetközivé válással és a globalizációval szemben az érintett társadalmakban gyakran annak erkölcsi, kulturális gyökereivel és ezáltal kulturális „kööttségével” magyaráznak. A német büntetőjog-tudomány jelentőségvesztése természetesen az angol növekvő dominanciájára, és ezáltal a német nyelvnek a jogtudomány területén történő jelentőségvesztésére is visszavezethető.

Ambos szerint, amennyiben a német büntetőjog-tudomány a nemzetközi kihívásoknak valóban meg akar felelni, úgy strukturális változásokra van szükség. Vagyis módszertani/metodikai nyitás, illetve nyitottság kívánatos, amely kész a diskurzusokra a ro-

³⁷ GROPP 2008, 9–19. pp.

³⁸ FLETCHER, GEORGE P.: *Deutsche Strafrechtsdogmatik aus ausländischer Sicht*. In: Eser, Albin et al. (Hrsg.): *Die deutsche Strafrechtswissenschaft vor der Jahrtausendwende*. Beck. München, 2000. 239. p.

³⁹ GROPP 2008, 9–19. pp.

kon, vagy akár az idegen jogrendszerekkel, azok képviselőivel. E tekintetben a szakmai érvek súlya, jelentősége és a szakmai problémák hangsúlyozása kell, hogy érvényesüljön a hagyományos dogmatikai kategóriák és a merev rendszergondolkodás előtérbe állítása, erőltetése helyett.⁴⁰

A legújabb német megítélés arra hívja fel a figyelmet, hogy a büntetőjog-tudományban a legutóbbi időszakig hiányoztak és jelenleg is hiányoznak a világos és érthető olyan (zsinór)mértékek, amelyek alapján megalapozottan és indokoltan megítélhető lehetne az, miszerint egy meghatározott magatartás büntetésre érdemes jogtalanságot foglal-e magában vagy sem.⁴¹

Így a büntetőjog tudománya nem rendelkezik olyan teória-repertoárral, amelynek segítségével a legislaturát irányítani és eligazítani lehetne. A büntetőjog-tudomány vezérfogalma: a jogi tárgy, amely határozatlan és bizonytalan, továbbá a vezérlő tézise (büntetőjog, a jogtárgyvédelem ultima ratioja) elnagyolt tételnek, felületes megállapításnak tekinthető. A büntetőjog tudománya a büntetőjog megfigyelhető átalakulásának kihívásaira sem koncepcionálisan, sem metodikailag nincs megfelelően felkészülve. Annak érdekében, hogy a hangját meghallják és meghallgassák, az önértékelését és a munkamódszereit át kell gondolnia.⁴²

Megjegyzi továbbá a német szerző, hogy tudomásul vehető és veendő, miszerint a törvényhozó a jövőben is inkább az egyes esetek szerint orientálódik, specifikus büntető normákat alkot, és nem szisztematikusan kidolgozott „mesteri terv” szerint jár el. Épp ebből a háttérkörülményből tűnik különösen jelentősnek és fontosnak néhány világosan körvonalazott vezérlő követelmény, konstans elem kidolgozása, amelyekkel a büntetőjog az állam legélesebb kardját nem önkényesen, tetszés szerint és orientáció nélkül használhatná.⁴³

V. A hazai büntetőjog-tudomány helyzetéről, szerepéről

Korábbi és ma is aktuális/érvényes megállapítás szerint a büntetőjogi dogmatika hazánkban (talán túlzottan is) (át)kriminálpolitizálódott lett, vagyis a kriminálpolitika a hatókörét egyértelműen kiterjesztette, a büntetőjogi dogmatikára is rátelepedett; a büntetőjogi dogmatika lényegében a (kriminál)politika eszközévé, szolgálojává süllyesztett és silányított lett. Folyamatosan és fokozatosan erodálódnak a büntetőjog klasszikus jogállami elvei és szabályai.⁴⁴ Megítélésem szerint a praktikus, nemritkán aktuálpolitikai célokat követő gyakorlati kriminálpolitika uralja a jelenlegi hazai helyzetet. Ilyen szituációban már az a felvetés, kérdés fogalmazható meg, hogy hagyományos jogállami büntetőjogról lehet-e még beszélni a jelzett körülmények közepette. Egyet lehet érteni

⁴⁰ AMBOS, KAI: *Zur Zukunft der deutschen Strafrechtswissenschaft*. Goldammer's Archiv für Strafrecht (GA) 2016/4. 177–194. pp.

⁴¹ KUBICIEL, MICHAEL: *Kriminalpolitik und Strafrechtswissenschaft*. Juristen Zeitung (JZ) 2018/4. 171–179. pp.

⁴² KUBICIEL 2018, 173; 178–179. pp.

⁴³ KUBICIEL 2018, 173; 178. p.; BACHMANN, MARIO: *Eine neue Dynamik für das StGB? – Die vierte „Große Koalition“ und die geplanten Reformen des Kernstrafrechts*. Neue Kriminalpolitik (NK) 2018/2. 137–139. pp.

⁴⁴ NAGY 2013, 124–125. pp.; NAGY FERENC: *A büntetőjog tudománya*. In: Jakab András – Menyhárd Attila (szerk.): *A jog tudománya*. HvgOrac. Budapest, 2015. 332–333. pp.

azon nézettel, hogy a tudomány által kialakított elméleti megfontolások és a kriminálpolitika gyakorlati megvalósítása, azaz az elmélet és a gyakorlat között jelentős távolság tapasztalható, és így hiányzik közöttük a párbeszéd (pl. Irk Ferenc).

Mindezt nagyon jellemzően mutatja az a körülmény is, hogy a hatályos Btk. kodifikációjának közvetlen előkészítése során nem állt fel a korábbiakban szokásos kodifikációs szakmai bizottság/munkacsoport, és – néhány ügyvédi praxist is folytató akkori docens kollégán kívül – egyetlen bűnügyi szakterülettel foglalkozó egyetemi tanárt, elméleti szakembert sem kérdeztek meg, nem voltak kíváncsiak a szakmai véleményükre, ez feltehetően „zavaró tényező” lett/lehetett volna.

A hazai büntetőjog-tudomány és a kriminálpolitika, a törvényhozás képviselői között tehát lényegében hiányzik a kommunikáció és a honi törvényhozás is jobbára az egyes esetek szerint jár el és alkot büntető normákat.

Ebben a helyzetben kérdéses az, hogy mi a büntetőjog-tudomány szerepe, mi a lényegi teendője, feladata. Úgy gondolom, hogy ezzel összefüggésben az olykor-olykor erőteljes német kritikai megállapítások a hazai büntetőjog-tudomány képviselői számára is megszívlelendőek és figyelembe vehetők. A büntetőjog-tudománynak továbbá azt lehet és kell számításba vennie, hogy elsődlegesen törvényhozás-kritikai, vagy tanácsadó szerepkört kíván-e betölteni. Úgy gondolom, ez így túlzottan kiélezett dilemma-felvetés lenne, hiszen a kettő nem zárja ki egymást. Azonban meghatározóan hangsúlyos, megalapozott kritika kell (legyen) a kriminálpolitika felé, a konkrét alternatívák felmutatásával, de csak a jogállami kereteken belül.

Éppen az ilyen kritikus időkben a kritikai hozzáállás mellett nem, illetve nemigen köthető kompromisszum a világos és koherens jogállami garanciális elvek és az ezeket lépten-nyomon felülírni kívánó kriminálpolitika és joggyakorlat igényei között. A részleges, a relatív/relativizálódó büntetőjogi dogmatika nem követendő, hiszen ha megbontjuk az alapokat, már nem épülhet rá kiszámítható, biztonságos, koherens rendszer.⁴⁵

Továbbá „a katedráról ne a mindenkor büntetőpolitika gyakran ötletbörzvéé züllesztett jogi álproductumait népszerűsítsük, hanem az ezen felülemelkedni képes tudományos igazságainkat.”⁴⁶

⁴⁵ NAGY 2013, 125. p.

⁴⁶ TÓTH MIHÁLY: *Dogmatikai szilánkok az új Btk. elfogadása ürügyén*. FORUM III. évf. 1. sz. Szeged, 2013. 103. p.

FERENC NAGY

ÜBER DAS RECHTSSTAATLICHE STRAFRECHT UND ÜBER
IHRE ENTWICKLUNGSLINIEN

(Zusammenfassung)

Der Verfasser dieses Beitrags gibt einen kurzen Überblick über:

- I. Bemerkungen zum Rechtsstaat und zum rechtsstaatlichen Strafrecht*
- II. Entwicklungslinien des (rechtsstaatlichen) Strafrechts*
- II. Symbolische Strafrecht*
- IV. Die Lage und Rolle der Strafrechtswissenschaft*

I. Grundlegender Maßstab der Kriminalpolitik ist der Grundsatz der Rechtsstaatlichkeit, der vom ungarischen Grundgesetz als Leitprinzip für die gesamte Staatstätigkeit aufgestellt ist. Es gibt einen formellen und einen materiellen Begriff/Aspekt der Rechtsstaatlichkeit. In formeller Hinsicht treten im Strafrecht vor allem diejenigen Elemente des Rechtsstaatsprinzips hervor, die die Rechtssicherheit verbürgen sollen. In materieller Hinsicht sagt/zeigt dieser Grundsatz, wie das Strafrecht inhaltlich gestaltet sein muss. Als Hauptfunktion des rechtsstaatlichen Strafrechts ist/soll ein Instrument der Begrenzung der staatlichen Strafgewalt sein.

II. Zwei Trends sind deutlich. Der eine betrifft eher die Aufgaben, der andere bezieht sich eher auf die Instrumente des Strafrechts.

III. Mit dem Topos „symbolisches Strafrecht“ soll der Typus eines modernen Strafrechtssystems beschrieben werden, das durch Einzelphänomene gekennzeichnet ist: z. B. Erstreckung/Vorverlagerung des Strafrechts und Überwertung der durch Strafrecht erreichbaren verhaltenssteuernden Wirkung. Das Zusammenwirken der beiden Faktoren führe erhebliche Defizite hinsichtlich der Bewirkung von Rechtsgüterschutz herbei, ohne dass der Gesetzgeber diese Vollzugsdefizite zur Kenntnis nehme.

IV. Nach der *Gropps* Ansicht: Die Strafrechtsdogmatik eines Landes kann nur bestehen und sich weiterentwickeln, wenn sie als Teilbereich einer vergleichenden Strafrechtswissenschaft verstanden wird.

Nach der Meinung von *Ambos*: Will sich die (deutsche) Strafrechtswissenschaft den internationalen Herausforderungen wirklich stellen, so bedarf es struktureller Veränderungen, methodischer Öffnung bzw. Offenheit.

Eine wichtige Frage ist, ob die Strafrechtswissenschaft eine primär gesetzgebungskritische oder gesetzberatende Wissenschaft sein will. Dies erscheint jedoch als zu ultimativ, denn beides schließt sich nicht aus. Meiner Meinung nach soll die Strafrechtswissenschaft in Rahmen der Rechtsstaatlichkeit vor allem und entscheidend gesetzgebungskritische sein.